

منطق الطیر

www.ketab.ir

عطار، محمد بن ابراهیم، ۹۵۳۷-۹۶۲۷ق.

منطق الطیر / عطار (فریدالدین محمد بن ابراهیم نیشابوری)؛ مقدمه، تصحیح و تعلیقات
 محمدرضا شفیعی کدکنی. - ویرایش دوم. تهران: سخن، ۱۳۸۴.

ISBN 964-372-063-2 ۹۰۴ ص. - (مجموعه آثار عطار ۱)

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

۱. شعر فارسی - قرن ۶ق. ۲. منظومه‌های عرفانی - قرن ۶ق. الف. شفیعی کدکنی،
 محمدرضا، ۱۳۱۸-، مصحح و مقدمه‌نویس. ب. عنوان.

۸۱۱/۲۳ PIR5049

ع ۶۶۷م ۱۳۸۴

۸۲-۳۵۹۸۰ ۱۳۸۴ کتابخانه ملی ایران

منطق الطّیر

عطار

(فریدالدین محمد بن ابراهیم نیشابوری)

مقدمه، تصحیح و تعلیقات

دکتر محمد رضا شفیعی کدکنی

تهران، ۱۳۸۴

انتشارات سخن

خیابان انقلاب، مقابل دانشگاه تهران، شماره ۱۳۹۲

تلفن: ۶۴۶۵۹۷۰ و ۶۴۶۰۶۶۷

مجموعه آثار عطار - ۱

منطق الطیر

عطار (فریدالدین محمد بن ابراهیم نیشابوری)

مقدمه، تصحیح و تعلیقات

دکتر محمدرضا شفیمی کدکنی

ویرایش دوم: ۱۳۸۴

حروف نگاری و صفحه آرایی: سینانگار

لیتوگرافی: کوثر

چاپ: چاپخانه مهارت

صحافی: حقیقت

تیراژ: ۴۴۰۰ نسخه

همه حقوق محفوظ است.

شابک: ۹۶۴-۳۷۲-۰۶۳-۲ ISBN 964-372-063-2

مرکز پخش: انتشارات علمی، خیابان انقلاب، مقابل در بزرگ دانشگاه تهران،
شماره ۱۳۵۸، تلفن ۶۴۶۰۶۶۷

فهرست مطالب

۱۱	دربارهٔ این مجموعه‌ها
۱۲	گزارش کار
۲۳۰-۱۵	مقدمه
۱۰۱-۱۷	از درون و بیرون
۳۰	هویت تاریخی عطار
۳۳	آثار عطار
۳۸	سرچشمه‌های شعر عطار
۴۰	در فاصلهٔ سنایی و عطار
۴۷	غزل عطار
۵۰	عطار در تذکرهٔ دولتشاه
۵۷	خواجه نصیرالدین طوسی و عطار
۶۳	نسب‌نامهٔ معنوی عطار
۷۴	نگاهی دیگر به نام و نشان عطار
۷۹	عطارهای شعر فارسی
۸۸	بوطیقای عطار
۱۰۰	جایگاه عطار در شعر فارسی
۱۸۰-۱۰۲	زبان مرغان
۱۰۵	منطق الطیر سنایی

- منطق الطیر خاقانی ۱۰۶
- عطار و منطق الطیر ۱۰۸
- سفر مرغان به سوی سیمرغ ۱۱۲
- رسالة الطیر ابن سینا ۱۱۳
- رسالة الطیر احمد غزالی ۱۱۹
- داستان مرغان به روایت ابو الرجا چاچی ۱۲۵
- عین القضات و سیمرغ ۱۲۶
- سهروردی و سیمرغ ۱۲۷
- رسالة الطیر نجم الدین رازی ۱۲۸
- پرندگان عزالدین مقدسی ۱۳۵
- زندگی نامه عزالدین مقدسی ۱۳۶
- پرده گشایی از رمزهای پرندگان و گلها ۱۳۸-۱۶۸
- اشاره نسیم ۱۳۹، گل سرخ ۱۳۹، مورد ۱۴۰، بان ۱۴۱، نرگس ۱۴۱، نیلوفر ۱۴۲، بنفشه ۱۴۲، شب بو ۱۴۳، یاسمین ۱۴۳، ریحان ۱۴۴، بابونه ۱۴۴، خیری دشتی ۱۴۴، شقایق ۱۴۵، ابر ۱۴۵، اشاره هزارستان ۱۴۵، باز ۱۴۶، کبوتر ۱۴۶، پرستو ۱۴۷، بوم ۱۴۸، طاووس ۱۴۸، طوطی ۱۴۹، خفاش ۱۵۰، خروس ۱۵۱، مرغابی ۱۵۱، زنبور عسل ۱۵۲، شمع ۱۵۳، پروانه ۱۵۴، اشاره دوم شمع ۱۵۴، آتش ۱۵۴، زاغ ۱۵۴، همد ۱۵۵، سگ ۱۵۶، شتر ۱۵۷، اسب ۱۵۷، یوز ۱۵۸، کرم ابریشم ۱۵۸، عنکبوت ۱۵۹، مورچه ۱۵۹، سیمرغ شاه مرغان ۱۶۰
- سیمرغ در اوستا ۱۶۲، سیمرغ در شاهنامه ۱۶۲، سیمرغ در نزهت نامه علایی ۱۶۳، روایت بحواله فواید ۱۶۴
- منطق الطیرهای قبل از عطار ۱۶۸
- اشارات عطار به ویژگیهای پرندگان ۱۶۹-۱۸۰
- همد ۱۷۰، موسیجه ۱۷۱، طوطی ۱۷۱، کبک ۱۷۲، کنگ باز یا تندباز ۱۷۲، دزاج ۱۷۳، بلبل ۱۷۴، طاووس ۱۷۴، تذرو ۱۷۴، قمری ۱۷۵، فاخته ۱۷۵، باز ۱۷۵، مرغ زربین ۱۷۶، بط ۱۷۷، همای ۱۷۸، بوتیمار ۱۷۸، کوف ۱۷۹، صموه ۱۷۹
- شیخ صنعان ۱۸۱-۲۰۸
- پیشینه بحث ۱۸۱
- عبدالرزاق صنعانی ۱۸۳
- نگاهی دیگر به تحفة الملوك ۱۸۷
- داستان ابو عبدالله اندلسی ۱۸۹

فهرست مطالب ۹

۱۹۴	پیشینه داستان شیخ صنعان
۱۹۸	شیخ صنعان / سماعان / سقا
۱۹۹	الف. داستان راقِدُ اللَّیْلِ
۲۰۰	ب. داستان وَلِیِّ خانقاه سمرقند
۲۰۱	ج. داستان مؤذَن بلخ
۲۰۷	مدفن شیخ صنعان
۲۰۹-۲۲۱	نسخه‌ها و روش‌ها
۲۰۹	چند نکته عام در نسخه‌شناسی منطق الطیر
۲۱۰	معرفی نسخه‌ها
	نسخه مراغی اول ۲۱۰، نسخه مراغی دوم ۲۱۱، نسخه کساخ گلستان ۲۱۲، نسخه دارالمشئوی ۲۱۳، نسخه دانشگاه تهران ۲۱۴، نسخه دایرة المعارف بزرگ اسلامی ۲۱۵، نسخه ایتالیا ۲۱۶، نسخه خط بخاری ۲۱۷، نسخه تبریز ۲۱۸، نسخه مشهد ۲۱۸، نسخه پاریس ۲۲۰، نسخه اصفهان ۲۲۰
۲۲۲-۲۳۰	روش تصحیح
۲۲۲	مشکلات تصحیح متن منطق الطیر
۲۲۶	اهمیت قرائن متنی
۲۲۹	درباره رسم الخط این چاپ
۲۳۳-۴۴۶	متن منطق الطیر
۴۴۷	تعلیقات
۷۸۵	فهرست اعلام متن
۷۸۹	راهنمای تعلیقات
۸۱۷	کشفُ الأبیات
۸۸۳	مشخصاتِ مراجع

درباره این مجموعه‌ها

این چاپ از منطق‌الطیر نخستین دفتر از مجموعه‌ای است که مجلدات دیگر آن، به یاری خداوند، پس از این انتشار خواهد یافت و عنوان کلی آن «مجموعه آثار عطار» است و در پی این دفتر تذکرة الاولیاء و اسرارنامه و مصیبت‌نامه و الاهی‌نامه نیز در راه است. دیوان و مختارنامه (مجموعه رباعیات عطار) را نیز باید جزء همین مجموعه به شمار آورد.

انتشارات سخن از این توفیق به خود می‌بالد و خدای را سپاسگزار است که پیش از این مجموعه، که با منطق‌الطیر آغاز می‌شود، توانسته است مجموعه‌های دیگری نیز منتشر کند، که هر کدام در نوع خود مایه سرافرازی ما در راه تعالی فرهنگ ایرانی و زبان فارسی بوده است:

۱. بخش عمده‌ای از آثار استاد دکتر عبدالحسین زرین‌کوب، که بر روی هم دایرة المعارف تاریخ و ادبیات و فرهنگ ایرانی است؛

۲. مجموعه «از میراث ادب فارسی»، شامل نقد و معرفی برگزیده شاهکارهای نظم و نثر فارسی، که حاصل کار جمعی از برجسته‌ترین صاحب‌نظران این رشته است؛

۳. مجموعه «شعر معاصر ایران»، که توانسته است نمونه‌های ممتاز و موفق شعر امروز ایران را به زیباترین شکل به مشتاقان ادبیات معاصر عرضه دارد؛

۴. «مجموعه شعر معاصر ایران» به صورت دوزبانه، تحت عنوان "Contemporary Persian Poetry"، که اولین عنوان آن با نام عاشق همیشه تنهاست (*The Lover Is always Alone*)، شامل گزیده اشعار سهراب سپهری، با ترجمه انگلیسی، منتشر شده است.

۵. «مجموعه آثار سید محمدعلی جمال‌زاده»، نویسنده پیشاهنگ و دوران‌ساز معاصر ایران؛

۶. مجموعه «فرهنگهای سخن»، که صاحب‌نظران آن را نمودار تحولی در فرهنگ‌نویسی فارسی دانسته‌اند.

در کنار این مجموعه‌ها، انتشارات سخن توانسته است دهها اثر برجسته دیگر نیز، از نویسندگان و مترجمان صاحب‌نام دیگر، منتشر کند و از خدای بزرگ می‌خواهم که در راه گسترش این گونه آثار ما را یاری دهد.

گزارش کار

از آغاز پیدایش چاپ تا کنون طبع‌های بیشماری از منطق‌الطیر در ایران و دیگر کشورهای جهان فراهم آمده است. در نیم قرن اخیر کوشش برای تصحیح انتقادی این شاهکار بی‌همتای ادبیات عرفانی ایران، هر روز بیش و بیشتر شده است. نام بردن از تمام این چاپها خارج از بحث ماست، ولی ناگفته پیداست که در میان این همه چاپها، متداول‌ترین چاپی که سیمای «طبع انتقادی» دارد، همان چاپی است که زنده‌یاد استاد بزرگوار دکتر سید صادق گوهرین فراهم آورده است و نخستین نشر آن در سال ۱۳۴۲ به وسیلهٔ بنگاه ترجمه و نشر کتاب بوده است.

غالب کسانی که در این چهل سال در کار تدریس و تحقیق و یا در راه نشر این اثر بوده‌اند از آن چاپ غفلت نورزیده‌اند، ولی همگان اعتراف دارند که کمتر بخشی از بخشهای آن کتاب از غلطهای فاحش و شگفت خالی مانده است. در کنار آن چاپ، البته، چاپهای دیگری هم شایع بوده است که بدون تردید کم‌غلط‌تر از چاپ دکتر گوهرین است، اما این عقیده که بهترین و اصیل‌ترین چاپها باز همان چاپ گوهرین است، قوی است که جملگی برآنند.

اینجا در ذهن بسیاری از خوانندگان این پرسش پیدا می‌شود که اگر چاپهای کم‌غلط‌تری وجود دارد، چرا چاپ گوهرین، با آن همه غلطهای فاحش و شگفت، هنوز بهترین چاپ است؟ پاسخ به این پرسش برای اهلش بسیار ساده است: در قرائت یک متن ادبی کلاسیک، ما با دو نوع انحراف نسبت به گفتهٔ مؤلف ممکن است روبرو شویم:

(۱) انحراف از اصل سخن و اندیشه و سبک شخصی او.

(۲) انحراف از قواعد ادبی و زبانی عصر ما.

چاپهایی که نسبت به چاپ گوهرین کم‌غلط‌تر به نظر می‌رسند آنهایی هستند که کاتبان یا مصححان آنها کوشیده‌اند به میل و سلیقهٔ خود «اصالت» سخن عطار را قربانی «فهم و تشخیص» خود کنند و عبارت را به گونه‌ای درآورند که از لحاظ عروض و قافیه و دستور زبان — به سلیقهٔ خوانندهٔ معاصر — ایرادی نداشته باشد، ولی هرگز به این نیندیشیده‌اند که آیا این «بیت بی‌غلط»